

ISKUSTVA MUZEJA SAVREMENE UMETNOSTI

Shvatanje muzeja kao trezora za pohranjivanje umetničkih i drugih dragocenosti daleko je za nama. Savremena muzeologija posebno naglašava društvenu, kulturno-obrazovnu funkciju muzeja, po kojoj muzeji nisu više riznice, već su pre učionice.

Muzeji Jugoslavije sve se više saobražavaju toj novoj, društveno angažovanoj ulozi. Iako je mreža pedagoških službi, kako se najčešće nazivaju odeljenja s obrazovnim programima u našim muzejima, još uvek nedovoljno raširena, a ove su službe često kadrovski i stručno nedovoljno osposobljene, ipak u poslednje vreme možemo pratiti intenzivniji razvoj obrazovnih programa i aktivnosti u našim muzejima.

To je uslovljeno sve određenijim društvenim zahtevima koji se postavljaju muzejskim radnicima. Pored osnovne delatnosti prikupljanja, obrađivanja, čuvanja i prezentacije kulturnih dobara (u ovom tekstu ograničićemo se na razmatranje umetničkih muzeja, tačnije — na iskustva Muzeja savremene umetnosti u Beogradu), od muzeja i muzejskih stručnjaka se traži da se svojim programima i aktivnostima angažuju u procesima permanentnog obrazovanja i slobodne razmene rada.

Obrazovni programi muzeja obuhvataju rad s najširoom publikom svih uzrasta i različitih profesionalnih orijentacija, ali se kroz definisane društvene zahteve posebno traži saradnja muzeja sa školama i radnim kolektivima iz materijalne proizvodnje.

Saradnja s osnovnim i srednjim školama je već uhodana aktivnost većine muzeja, odnosno njihovih pedagoških službi. Regulisana je i školskim programima po kojima je u okviru nastave likovnog obrazovanja predviđena obavezna poseta pojedinim muzejima. U praksi se to ostvaruje sistemom radnih subota, koje su predviđene za vanškolske aktivnosti učenika, a obuhvataju i posete kulturnim ustanovama. Bez obzira na društvenu regulaciju odnosa muzeja i škola i njihovih uzajamnih obaveza koje iz toga proizlaze, u toj saradnji dolazi do mnogih teškoća i s jedne i s druge strane. Muzeji često nisu u mogućnosti da prilikom grupnih poseta učenika njihovim postavkama ili izložbama, postignu efikasnu organizaciju posete i stručnu interpretaciju kustosa. Škole opet, nedovoljno međusobno saraduju u planiranju vanškolskih aktivnosti. Tako se dešava da se subotom u prepodnevnom časovima u beogradskim muzejima nađe čak više stotina učenika jedne i više škola, u najavljenim i nenaavljenim grupnim posetama, što potpuno onemogućava obrazovni rad kustosa s učenicima. Često je ova saradnja i od strane kustosa i od strane nastavnika shvaćena samo kao otaljanje obaveze i beleženje pozitivnih poena u godišnje izveštaje o radu.

Slobodna razmena rada ostvaruje se saradnjom muzeja s radnim organizacijama iz materijalne proizvodnje. Pokušaji ove saradnje postoje već duže, ali bi se moglo reći da se tek u poslednjih nekoliko godina ova saradnja odvija na društveno organizovan način. Sve se više afirmiše ideja o uspostavljanju neposrednih odnosa i saradnje između radnih organizacija iz materijalne proizvodnje i kulturnih ustanova. U današnjoj fazi društvenog razvoja samoupravne interesne zajednice kulture su mesta dogovaranja davalaca i korisnika usluga. Da bi se podstakla saradnja kulturnih ustanova i radnih organizacija iz materijalne proizvodnje, samoupravne interesne zajednice kulture sufinansiraju realizaciju kulturnih programa u radnim organizacijama. Zainteresovani se javljaju na konkurs dok su prethodno dogovorene cene usluga, kao i visina participacije SIZ-ova (koja obično iznosi 50% od cene usluge, odnosno formira se na principu dinar na dinar). Dalekosežniji cilj ovih društvenih podstreka je podizanje opšteg kulturnog nivoa radnih ljudi. Namera je da se kroz razvoj slobodne razmene rada dođe do toga da se i osnovne i druge delatnosti kulturnih ustanova shvataju i prihvataju kao izraz potreba korisnika usluga — radnih ljudi koji za ove potrebe izdvajaju deo svog ukupnog dohotka.

Da bi se saradnja kulturnih ustanova i radnih kolektiva razvijala na što uspešnji način, pronalaze se novi oblici organizovanja i rada. U kulturnim ustanovama angažuju se specijalizovani stručnjaci koji se bave ovom delatnošću — u slučaju muzeja to su najčešće kustosi iz pedagoških odeljenja. Sve je veći broj radnih organizacija koje imaju organizatore kulture — radnike koji se specijalizuju i profesionalno bave ostvarivanjem kulturnih programa u svojim kolektivima. U nekim velikim radnim kolektivima formiraju se i centri za kulturu, kao na primer u Industriji precizne mehanike i Gradskom saobraćajnom preduzeću. (Napomena: kao primere uzimamo samo one kolektive sa kojima saraduje Muzej savremene umetnosti.) Pri radničkom univerzitetu „Đuro Salaj” u Beogradu osnovana je sekcija organizatora kulture gde se razmenjuju iskustva, pripremaju zajednički programi, priređuju specijalizovani seminari. I pored obostranih napora i društvene regulacije i stimulacije ove saradnje, u njoj se nailazi na mnoge teškoće kako organizacione tako i koncepcijske prirode.

Većina radnih organizacija iz materijalne proizvodnje nema organizatore kulture već se toga posla prihvataju, uz svoje redovne obaveze, radnici, najčešće referenti za kulturu u osnovnim organizacijama sindikata. Programi kulture ne ostvaruju se planski i sistematski već od prilike do prilike — od proslave jubileja radne organizacije do obeležavanja državnog praznika. Na taj način kulturna manifestacija se ne prihvata kao normalna i svakodnevna potreba radnih ljudi već kao događaj nazdravičarskog karaktera. Još uvek se između kulturnih ustanova i radnih organizacija javljaju posrednici — radnički i narodni univerziteti, koji uzimaju procenat i poene za ostvarivanje pojedinih kulturnih programa u radnim organizacijama. Nije redak slučaj da otkup ulaznica za pozorišne i druge manifestacije rezultira rasprodatim, a u stvari polupraznim dvoranama. Slično ostaju neiskorišćene i ulaznice za muzeje u čijem su otkupu učestvovali i radne organizacije i SIZ-ovi kulture. Kada je u pitanju saradnja s muzejima, postavlja se i pitanje svrsishodnosti najčešćeg oblika saradnje — organizovanja izložbi iz zbirki muzeja u prostorijama radnih kolektiva. S jedne strane to jeste približavanje likovne umetnosti radnom čoveku u najneposrednijem smislu, ali se s druge strane zaboravljaju posledice: nepovoljni, nemuzeološki uslovi izlaganja u tim prostorijama, koji mogu da dovedu čak i do oštećenja dragocenih i skupih muzejskih predmeta. — Sve u svrhu da se u neposrednom susretu sa umetničkim delom probudi radoznalost radnog čoveka da ta i druga dela vidi u galerijskom prostoru,

odnosno da stekne naviku da posećuje muzeje, galerije, izložbe!

U pogledu koncepcije saradnje, može se postaviti pitanje sadržaja programa koje kulturne ustanove nude radnim organizacijama iz materijalne proizvodnje. Često su oni neodgovarajući, nedovoljno stručno urađeni, a ponekad je prisutan potcenjivački odnos prema mogućnostima prihvatanja kulturnih programa od strane radnih ljudi.

Bez obzira na sve teškoće, postoji obostrana želja i volja, ulažu se naponi i materijalna sredstva, da ova saradnja bude što plodonosnija i da slobodna razmena rada nađe svoje pravo mesto u programima kulturnih ustanova i u potrebama radnih organizacija iz materijalne proizvodnje.

Iskustva Muzeja savremene umetnosti u Beogradu u oblasti obrazovnog rada, a posebno u saradnji sa školama i radnim organizacijama iz materijalne proizvodnje, mogu poslužiti kao primer tih napora.

Pedagoška služba Muzeja savremene umetnosti osnovana je neposredno posle njegovog otvaranja u novoj zgradi na Ušću Save 1965. godine. U decembru 1974. pedagoška služba reformisana je u Centar za vizuelnu kulturu i informacije. Centar je preuzeo poslove pedagoške službe, a tokom rada i sa povećanjem kadra (tri kustosa) dobio nove zadatke. Od 1975. Centar sistematski i stručno vodi saradnju sa radnim organizacijama iz materijalne proizvodnje, a od 1976. saraduje sa kulturnim ustanovama širom Jugoslavije, prvenstveno sa manjim mestima u unutrašnjosti SR Srbije. Od svog konstituisanja Centar je nastojao da razvije dva osnovna zadatka: obrazovni rad, i informisanje, a u okviru tih zadataka nastojao je da unapredi specifičnu metodologiju.

Pod obrazovnim radom Centra (koji nas u ovom kontekstu interesuje) podrazumeva se obrazovanje putem umetnosti. To znači ne samo obrazovanje iz oblasti savremene likovne umetnosti, na šta je ograničen materijal Muzeja savremene umetnosti, već sticanje mnogo širih znanja iz oblasti vizuelne kulture i opšte kulture, uz pomoć originalnih umetničkih dela i drugog vizuelnog materijala. Obrazovanje putem umetnosti istovremeno podrazumeva i permanentno obrazovanje, odnosno stalni rad s posetiocima, bez starosnih ograničenja.

Obrazovni rad u Muzeju savremene umetnosti organizovan je po programima namenjenim najširoj publici svih uzrasta i najrazličitijih profesija.

Svoju saradnju s obrazovnim ustanovama Centar počinje od vrtića — posetama dece predškolskog uzrasta stalnoj postavci i izložbama. Svakako da se najveći deo obrazovnog rada ostvaruje u saradnji Centra s osnovnim i srednjim školama iz Beograda i čitave Jugoslavije. Centar saraduje i s fakultetima organizujući specijalne seminare i predavanja. Posebno treba istaći saradnju s Filozofskim fakultetom u Beogradu. Sem toga za studente istorije umetnosti Centar organizuje i praktičan rad iz muzeologije.

Seminari za odrasle organizuju se redovno od 1967. godine. To je oblik popularnog i permanentnog rada s zainteresovanimima koji se kroz predavanja (nedeljom) upoznaju s temama iz oblasti savremene umetnosti i vizuelne kulture. Predavanja drže kustosi Centra pred originalnim delima iz postavke i na izložbama, kao i uz diaprojekcije. Svake školske godine pripremaju se novi ciklusi predavanja. Polaznici seminara dobijaju specijalne propusnice za besplatan ulazak u Muzej, za sve izložbe i druge manifestacije. Jedna analiza je pokazala da među polaznicima seminara ima pripadnika svih starosnih kategorija i raznovrsnih profesija — većinu čine studenti i učenici, ali ima i službenika, radnika, penzionera i domaćica. Takođe se pokazalo da mnogi polaznici seminara prate cikluse predavanja tokom više godina.

Povremenim organizovanjem predavanja na Katedri Muzeja, koja drže poznati stručnjaci iz Jugoslavije i inostranstva, posetioci se informišu o aktuelnim pojavama u savremenoj umetnosti, estetici i teoriji umetnosti.

Kustosi Centra organizuju javna vođenja (nedeljom) kroz značajnije izložbe, a povremeno i kroz Galeriju Petra Dobrovića, dependans Muzeja.

Praktikuje se i individualni rad kustosa s učenicima i studentima koji pripremaju maturske, seminarske, odnosno diplomske radove iz oblasti savremene umetnosti.

Obrazovni rad je bitna i uvek prisutna komponenta i u ostalim delatnostima Centra. U saradnji Centra s radnim organizacijama iz materijalne proizvodnje kao i s kulturnim ustanovama u manjim mestima u unutrašnjosti, obrazovni rad je utkan u koncepciju izložbe koja se organizuje, vodič/katalog izložbe, neposredne kontakte s organizatorom kulture, otvaranje izložbi koje su po pravilu „radnog karaktera” — s kratkim, informativnim predavanjem i vođenjem kroz izložbu.

Saradnja Centra s osnovnim i srednjim školama ostvaruje se organizovanim grupnim posetama učenika Muzeju, odnosno stručnim vođenjem učenika kroz stalnu postavku Muzeja (koja prikazuje razvoj jugoslovenske likovne umetnosti od 1900. godine do danas) i kroz izložbe (koje se redovno organizuju u prizemnom delu Muzeja, a obuhvataju retrospektivne izložbe značajnih jugoslovenskih umetnika, studijske izložbe jednog vremenskog perioda, jednog medija ili pojave, i inostrane izložbe). Posete učenika Muzeju, bilo stalnoj postavci ili povremenim izložbama su konstantan oblik saradnje. Stalno se nove generacije učenika upoznaju s Muzejom kao kulturnom ustanovom i u ambijentu Muzeja susreću se s originalnim umetničkim delima, što je nezamenjiv kvalitet ovih poseta. Na Centru je da ovaj najčešći oblik saradnje sa školama osmisli i učini što korisnijim i sadržajnijim. Centar to čini nastojanjem da se u Muzeju učenicima pruže oni sadržaji i ona saznanja koja škola i druge ustanove ne pružaju. A to pre svega pretpostavlja usavršavanje metodologije obrazovnog rada koja podrazumeva obrazovanje putem umetnosti.

Kao drugi oblik saradnje, Centar organizuje predavanja iz oblasti savremene umetnosti i vizuelne kulture. Predavanja s diaprojekcijama drže kustosi Centra u prostorijama škole ili u sali za predavanja Muzeja. Centar u svom planu saradnje s osnovnim i srednjim školama predviđa i sledeće akcije: pripremu specijalnih obrazovnih izložbi, štampanje materijala u vidu ankete za rad s učenicima u Muzeju, program praktičnog rada s učenicima na časovima likovnog obrazovanja ili na sastancima likovne sekcije, realizaciju video-filmova namenjenih obrazovnom radu s učenicima.

U saradnji s osnovnim i srednjim školama polazi se od toga da Muzej kao kulturna ustanova treba da pruža one programe, ona saznanja i da koristi onu metodologiju koji se ne nalaze u školskim programima likovnog obrazovanja. Jedino se pod tom pretpostavkom može obrazovni rad u Muzeju smatrati svrsishodnim i potrebnim i jedino na taj način saradnja Muzeja i škole može da obogaćuje opšte obrazovanje učenika.

U dosadašnjoj praksi Centra saradnja s radnim organizacijama iz materijalne proizvodnje odvijala se kroz sledeće oblike: organizovanje izložbi iz zbirki Muzeja u prostorijama radnih kolektiva, otkup ulaznica za individualne i grupne (mnogo rede) posete radnih ljudi postavci i izložbama u Muzeju, redovno informisanje o izložbama i drugim manifestacijama u Muzeju (ove informacije se objavljuju u listovi-

ma radnih kolektiva), predavanja, i u poslednje vreme rad na zajedničkim projektima kao što je projekt uređenja radne sredine u Industriji precizne mehanike.

Centar već nekoliko godina saraduje s jednim brojem radnih organizacija u Beogradu: Industrijom precizne mehanike, Gradskim saobraćajnim preduzećem, GP „Komgrap”, GP „Ratko Mitrović”, GP „Izolacija”, Saobraćajnim preduzećem „Lasta”, „Galenikom”, Institutom za kukuruz i drugima. Ponudom osmišljenih programa saradnje Centar nastoji da proširi ovaj krug radnih kolektiva—saradnika. Iako ova saradnja predstavlja zapravo pionirske pokušaje na planu slobodne razmene rada, Centar ipak ima bogata i zanimljiva iskustva. Ona bi se mogla rezimirati kroz sledeće: saradnja s radnim kolektivima iz materijalne proizvodnje u svakom je slučaju moguća i obostrano korisna. Kroz praksu slobodne razmene rada razvijaju se i definišu odnosi ravnopravnih partnera: mogućnosti davalaca usluga i potrebe njihovih korisnika.

